פרשיות באגרות הראי"ה

תענית ערב ראש חודש אלול תרפ"ב

אדר תרס"ח – תמוז תרפ"ג (1908–1923)

3 אגרות

הסיפור, האגרות לפי הסדר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

הסיפור בקצרה

בקיץ תרפ"ב גזרו החפץ חיים והרב חיים עוזר גרודזנסקי, שני גדולי התורה של ליטא ופולין, תענית ציבור לערב ראש חודש אלול, ושלחו את הקול קורא גם אל הרב קוק בירושלים. הרב קוק הצטרף מיד, והתחייב לפרסם את התענית בארץ ישראל ובארצות הסמוכות.

כבר ארבע עשרה שנה קודם לכן, ביפו, הסביר הרב קוק שבארץ ישראל אין גוזרים תענית ציבור כללית אלא אם הדבר בא מגדולי הגולה, ובהם החפץ חיים (כרך א', אגרת קכא). בתרפ"ב באה הקריאה מהם, והרב קוק ניצל את ההזדמנות כדי לבקש מהם דבר נוסף: שיזהירו את עסקני 'אגודת ישראל' בארץ, הנסמכים עליהם, מן המחלוקת ומביזוי תלמידי חכמים (כרך ד', אגרת אקמ).

האגרות לפי הסדר

כרך א', אגרת קכא: 1. להרב אהרן קצנלנבוגן, באדר תרס"ח: הרב קוק מסכים להצעה לגזור תענית ציבור כללית על השבר החומרי והרוחני של העם. אבל בארץ פועלים לפי עצת הזקנים, ובראשם הרב שמואל סלנט, שמסכים רק אם הדבר יבוא מגדולי רוסיה, ובהם החפץ חיים.

"הנה התרופה המיוחדת של תענית צבור כללית גדולה היא מאד"

> ארבע עשרה שנה אחר כך, בקיץ תרפ"ב, הגיע אל הרב קוק בירושלים הקול קורא של החפץ חיים והרב חיים עוזר.

כרך ד', אגרת אקמ: 2. לחפץ חיים ולרב חיים עוזר, בי' במנחם אב תרפ"ב: הרב קוק מצטרף לתענית בערב ראש חודש אלול, ויפרסם אותה בארץ ישראל ובארצות הסמוכות. ובאותה הזדמנות מבקש שיזהירו את עסקני 'אגודת ישראל' בארץ, הנסמכים עליהם, מן המחלוקת, מלשון הרע ומביזוי תלמידי חכמים.

"והנני ג"א מכאן מצטרפים לדבר מצוה רבה, ונפרסם בעזה"י, את הודעת התענית והתעוררות התשובה באה"ק ובארצות הסמוכות"

> כעבור כשנה כתב החפץ חיים אל הרב קוק על המחלוקת בארץ, וביקש ממנו לרדוף שלום.

כרך ד', אגרת נוספות אקפז: 3. לחפץ חיים, בכ"ד בתמוז תרפ"ג: הרב קוק תמיד מבקש שלום ומוחל למחרפיו, אבל יש תלמידי חכמים שאינם יכולים לשאת את ביזוי התורה. הרב קוק מזכיר שכבר ביקש מהחפץ חיים ומהרב חיים עוזר הערה נגד ביזוי תלמידי חכמים, ועדיין לא נודע לו אם הדברים הגיעו אליהם.

"שראוי שתבוא מצדם איזה הערה נגד ההפקרות של בזוי ת"ח"

מה קרה אחר כך

המעשייה הקטנה הזאת מראה את היחסים בין הרב קוק לבין גדולי התורה בגולה בשנים הסוערות שאחרי מינויו לרב בירושלים: הסכמה מלאה בעניין התשובה והתענית, ובצדה בקשה חוזרת שיפעלו נגד "ההפקרות של בזוי ת"ח" (כרך ד', אגרת נוספות אקפז) בארץ ישראל.

מה מלמדת הפרשה

תענית ככוח מאחד. תענית ציבור כללית היא תרופה "בין ברוחניות, לעורר ימין עליון ואור חסד על עם ד', בין במורגש, התעוררות הלבבות לחיזוק התורה והיהדות" (כרך א', אגרת קכא).

בכבוד לזקנים. פעולה כללית מארץ ישראל צריכה להיעשות "ע"פ עצת זקני גאונינו שי'" (כרך א', אגרת קכא).

התשובה כוללת את השלום. לצד ההצטרפות לתענית, הרב קוק מבקש שיזהירו את העסקנים "שיזהרו ממחלוקת, מלה"ר וביזוי ת"ח" (כרך ד', אגרת אקמ).

נוסח האגרות – עם ביאור

3 האגרות שבפרשה, לפי הסדר, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות:
בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אדר ראשון תרס"ח - יפו **נמען:** הרב אהרן קצנלנבוגן

הרב קוק מסכים להצעה לגזור תענית ציבור כללית בגלל השבר החומרי והרוחני של העם. בארץ ישראל פועלים לפי עצת הזקנים, ובראשם הגאון ר' שמואל סלנט, שמסכים רק אם הדבר יבוא מגדולי רוסיה: ר' חיים מבריסק, ר' אליהו חיים מלודז' וה'יחפץ חיים'. הרב קוק מציע את ב' בסיוון לתענית.

עיקרי הדברים

- תענית ציבור כללית על מצב העם.
- הצורך בהסכמת גדולי רוסיה וזקני ירושלים.
- הצעת ב' בסיוון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט אד"ר[4] תרס"ח[5].

שלו'[6] וברכה מקודש לכבוד ידידי הרב הגדול בתורה ויראת שמים, מלא חכמה ודעת, מוה"ר[7] אהרן שי'[8] קאצענעלענסאהן, וכא"ל[9] כן יפקדו לטוב מד' הטוב ב"ה.

אחדשה"ט[10] באה"ר[11],

יקרות ימין כבודו בשני מכתביו, החתום והגלוי, לנכון הגיעוני. ומה אומר ואדבר, כמה נשבר לבי לשברי שברים, על שבר בת עמנו [ירמיהו ח, כא; כאן על הפרעות ביהודי רוסיה והתבוללות הצעירים] הגדול כים, השבר החמרי וביותר הרוחני, אשר יחדו כתומם באו עלינו. ואנכי מצדי הנני מסכים בכל לב להצעת כת"ר[12], שיחד עם כל דרכי העצה וגדירת הפרץ, אשר חובתנו היא לאחוז בהם בכל עז, דהיינו לקשר יחד את לב כל הצדיקים והגאונים לעסוק בהארת אור ד' ב"ה, קדושתו ואמונתו בישראל, ע"פ[13] עצות עתיקות ועצות חדשות, אשר מקרוב תצמחנה מידי בורא רפואות ב"ה, אשר יצמיח ישועות לכל עת מצא, בכל דור ודור כפי ענינו, הנה התרופה המיוחדת של תענית צבור כללית גדולה היא מאד, בין ברוחניות, לעורר ימין עליון ואור חסד על עם ד', בין במורגש, התעוררות הלבבות לחיזוק התורה והיהדות והחזקת מעוז עץ החיים. אבל כשאני לעצמי, מובן הדבר שלעשות פעולה מאה"ק[14] צריכין אנו דוקא לעשות ע"פ עצת זקני גאונינו שי', והישיש שבהם הגר"ש[15] סלאנט [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים, שהיה אז כבן תשעים] שי' בראשם, והוא נ"י[16] דעתו מסכמת רק אז לצאת בכח גזרת תענית ציבור כללית, כשיהי'[17] הענין נדרש מרוסיא מיחידי גאוני הדור אשר שם, כמו הגאונים ר'[18] חיים מבריסק [הרב חיים סולובייצ'יק, רבה של בריסק] ור"א חיים מלאדז [הרב אליהו חיים מייזל, רבה של לודז'] ובעל חפץ חיים [רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, ה"חפץ חיים"] שיחי'[19] וכיוצא בהם. ומה טוב ונכון הי'[20] להענין, אם יצא בזה לעזרה כבוד הגאון אבד"ק[21] דמח"ק[22] הר"מ[23] שליט"א[24], להיות פועל יחדו עם סיעת הגאונים הנ"ל[25] שי', ואנכי הצעיר הנה ידי עמם בע"ה[26], לכל דבר קדושת השי"ת[27] ואור ישועתו על עמו, ועינינו תלויות לרחמיו הרבים אשר ברוגז יזכר, ["ברוגז רחם תזכור" (חבקוק ג, ב)] ובאורו ואמתו יאר לנו.

ע"כ[28] כת"ר המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ["המתחיל במצוה אומרים לו גמור" (רש"י דברים ח, א; ירושלמי)] וראוי לע"ד[29] שיעשה הדבר ליום כ' סיון הבע"ל[30], יהפכהו השי"ת לששון ולשמחה לנו ולכל ישראל, ואי' כביר לא ימאס. [איוב לו, ה]

והי'[31] זה שלו' וברכת ד' וישועתו לראש כבוד ידי"נ[32] וביתו וכא"ל, ירומם אף ינשא, כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] מוקירו ומכבדו באהנ"א[35],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. אד"ר - אדר ראשון
5. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
6. שלו' - שלום
7. מוה"ר - מורנו הרב רבי
8. שי' - שיחיה
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. ע"פ - על פי
14. מאה"ק - מארץ הקודש
15. הגר"ש - הגאון רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. נ"י - נרו יאיר
17. כשיהי' - כשיהיה
18. ר' - רבי
19. שיחי' - שיחיו
20. הי' - היה
21. אבד"ק - אב בית דין קהילת
22. דמח"ק - דמחזיקי הדת (בלונדון)
23. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
25. הנ"ל - הנזכר לעיל
26. בע"ה - בעזרת השם
27. השי"ת - השם יתברך
28. ע"כ - על כן
29. לע"ד - לעניות דעתי
30. הבע"ל - הבא עלינו
31. והי' - והיה
32. ידי"נ - ידיד נפשי
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. באהנ"א - באהבה נאמנה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרפ"ב **נמען:** החפץ חיים (ר' ישראל מאיר הכהן) והרב חיים עוזר גרודזנסקי

הרב קוק מצטרף לתענית ציבור בערב ראש חודש אלול ויפרסם אותה בארץ. הרב קוק מבקש שיזהירו את עסקני 'אגודת ישראל' בארץ, הנסמכים עליהם, להיזהר ממחלוקת, מלשון הרע ומביזוי תלמידי חכמים.

עיקרי הדברים

- הצטרפות לתענית.
- הזהרת עסקני האגודה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] יוד מנ"א[2] פ"ב

שלו'[3] וברכה לכבוד רחימי לבאי, הרבנים הגאונים הגדולים, פארי הדור כקש"ת[4] מו"ה[5] ישראל מאיר הכהן ומו"ה[6] חיים עוזר גראזינסקי [ה"חפץ חיים" ורבי חיים עוזר גרודזינסקי, רבה של וילנה] שליט"א[7] אחדשה"ט[8] באה"ר[9]

הגיעני מכתב קדשם, בצרוף קול-הקורא, ע"ד[10] גזירת ת"צ ליום ער"ח[11] אלול [תענית ציבור לתשובה, ביום ערב ראש חודש אלול תרפ"ב] הבעל"ט[12], והנני ג"א[13] מכאן מצטרפים [והננו גם אנחנו מכאן מצטרפים] לדבר מצוה רבה, ונפרסם בעזה"י[14], את הודעת התענית והתעוררות התשובה באה"ק[15] ובארצות הסמוכות, כדברי הדר"ג[16] שליט"א, והשי"ת[17] יאזין שועתנו, וישיב לב אבות על בנים, [מלאכי ג, כד] וכלנו יחד שכם אחד נזכה לשוב בתשובה שלמה לפניו, וימהר ויחיש לגאלנו ולקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ, ויתקדש שמו הגדול על עמו ועל נחלתו בב"א[18]. מידי דברי, אמרתי להזכיר לכ"ג, שראוי ונכון יהי'[19] אם יזכירו את אלה העוסקים פה, בענין אגדת-ישראל, שהם נסמכים הרבה על גדולי חו"ל[20], שיזהרו ממחלוקת, מלה"ר[21] וביזוי ת"ח[22]. ויהיו דבריהם כדברי חכמים בנחת נשמעים, [קהלת ט, יז] אקוה שדברי קדשם יעשו רושם, וברכת ד' עליהם תבא.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר, כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24], קשור באהבתם ודוש"ת[25] בכל לונ"ח[26], מהר הקדש מירושלים.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. שלו' - שלום
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מו"ה - מורנו הרב
6. ומו"ה - ומורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"ד - על דבר

11. ער"ח - ערב ראש חודש
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. ג"א - גם אני / גם אנו
14. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
15. באה"ק - בארץ הקודש
16. הדר"ג - הדרת גאונו
17. והשי"ת - והשם יתברך
18. בב"א - במהרה בימינו אמן
19. יהי' - יהיה
20. חו"ל - חוץ לארץ
21. מלה"ר - מלשון הרע
22. ת"ח - תלמידי חכמים
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
26. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת נוספות אקפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד תמוז תרפ"ג **נמען:** החפץ חיים (הרב ישראל מאיר הכהן)

תשובה למכתבו על רדיפת השלום: הרב קוק תמיד מבקש שלום ומוחל למחרפיו. אבל יש תלמידי חכמים שאינם יכולים לשאת את ביזוי תלמידי החכמים, ויוצאים במחאה, כי המחרפים פוגעים במספר גדול של גדולי תורה. הרב קוק מוחה תמיד ומבקש מהם לא להעמיד על דבריהם, והדברים פועלים, אבל לא ככל חפצו. הרב קוק כבר ביקש מהחפץ חיים ומהרב חיים עוזר הערה נגד 'ההפקרות של ביזוי תלמידי חכמים'. (המכתב נמסר על ידי משפחת הרב יצחק אריאלי.)

עיקרי הדברים

- רודף שלום ומוחל.
- מחאת תלמידי החכמים.
- בקשה להערה נגד ביזוי תלמידי חכמים.

נוסח האגרת עם ביאור

מכתבים אלו נמסרו לנו לאחר הכנת הספר לדפוס בעז"ה יום ד' שלח תרפ"ג לפ"ק אל כבוד הרב הגאון הגדול י"א וכו' וכו' כקש"ת מו"ה אברהם יצחק הכהן קוק נ"י אחד"ש הדר"ג. מכתב כת"ר קבלתי בצירוף שני מכתבים מהרב ר' ישראל שיינקמאן הרב דק"ק מאטלנטיק ואני שולח אותם בחזרה לכת"ר. כאשר ביקש כבודו הרם. והנה יש לי צער גדול אמרתי אשיחה וירוח לי, והוא מענין המחלוקת שנתהוה בא"י, אר"י מקודשת אצל כלל ישראל וכאשר נשמע ששם יש מחלוקת, ובפרט בין גדולי ישראל מתחלל שם שמים עי"ז מאוד, ואין מן הצורך להאריך בדבר העון הגדול הזה, כדאיתא ביומא דף פ"ז. [ביומא פו נאמר שחילול השם אין לו כפרה עד המוות] *ורבינו אליעזר ממ"ץ בספר יראים* [רבי אליעזר ממיץ, בעל "ספר יראים"] *שלו כשמגיע ללאו זה אומר, מקרא זה נוקב ויורד עד התהום עיי"ש שמאריך בזה מאוד וגם חז"ל אמרו אין מקיפין בחילול השם.* ["אין מקיפין בחילול השם" (קידושין מ): אין נותנים הקפה, כלומר נפרעים מיד] *ואפי' אנשים קדושי עליון שמתברר אצלם שהדין עמהם וגם הקב"ה תובע עבור עלבונם מהצד שכנגדם אפ"ה לבסוף נתבעים גם מאתם, כמו שמצינו שהיה שאול רודף את דוד בחנם ורדף עמו לחייו, ואפ"ה לבסוף א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה העון הזה טמון בידך* [סנהדרין צה] *על ידך נטרד דואג האדומי, על ידך נהרג שאול ושלשת בניו, והוצרך לקבל עליו יסורין לא עליכם כמו שאמרו חז"ל.*

וע"כ ידיד נפשי מאז ומקדם התחזקו והתחזקו לרדוף אחרי השלום למען כבוד ד' ותורתו, ולמען כבוד א"י שלא תתבזה בעיני כל העולם. ובזכות זה יאריך הקב"ה ימיכם כדאיתא בר"ה דף י"ח [ראש השנה יז:] *שאמר הקב"ה לפמליא של מעלה אודות רב הונה בריה דרב יהושע הואיל ולא מוקים במיליה לא תוקמו בהדיה. ותזכו לכל טוב בזה ובבא כחפצכם ובחפץ ידידכם מאז הצעיר שבכהונה ישראל מאיר הכהן* [רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, ה"חפץ חיים"] *ודרך אגב אזכיר אודות חתני הרב הגאון ר' אהרן הכהן נ"י אב"ד דעיר נאווי שוויזדאן שבדעתו*

ליסע לא"י, אם ביכולתו להטיב לו באיזה משרה מצוה גדולה היא, שהוא אדם גדול בתורה וגם במעשים. הנ"ל

ב"ה[1] כד תמוז תרפ"ג[2]

אורי אורים, מבין המצרים [איכה א, ג] יאיר לכ"ק[3] הוד רב רחימאי, הגאון המובהק צדיק דורנו, כקש"ת[4] מורי"מ[5] הכהן שליטא, שלו'[6] וברכה באה"ר[7] מכתב קדשו הגיעני, ואותיותיו הק'[8] האירו אל פני, ושמחת לב מלאתי לחזות בנועם דברי פי חכם חן. ואשר יהלמני צדיק חסד בדבר רדיפת השלו'[9] בין הכתות השונות באה"ק[10], תמיהני אם לא ידע אדוני נאמנה, כי הנני תלי"ת[11] תמיד מבקש שלו' ורודפהו, בכל לבי ונפשי וגם למחרפי ומבזי. [וגם למחרפי ולמבזי] אמינא שרי להו מרא, [אני אומר: ה' יסלח להם (ארמית)] ואל יחשוב ה' להם עון, אמנם נמצאים ת"ח[12] כאלה אשר לא יוכלו נשוא זילותא דצורבא מרבנן [ביזיון של תלמיד חכם (ארמית)] ויצאו בדברים מוחים. ואם הי'[13] הדבר מגיע רק לגבי דידי אולי היו שומעים לקול תחנוני שאני מבקשם שלא להשיב דבר וחצי דבר למחרפים, אבל הם פוגעים ומבזים בבזוי עצום למספר גדול של ת"ח גדולי תורה ויראת שמים. ומה אוכל לעשות נגד המקנאים לכבודה של תורה, ובכ"ז[14] יאמין האדון מר ניה"ר[15] שליט"א[16] שהנני תמיד מוחה על כגון דא ומבקש מהמתערבים בעניני חילוקי דעות שלא להעמיד על דבריהם, ולהיות מכלל טובי' למען דשמע ואדיש. ["טובי ליה דשמע ואדיש", אשרי מי ששומע את חרפתו ושותק (גיטין לו)] פועלים הדברים אבל לא ככל חפצי, ומה אוכל לעשות עוד ולה' הישועה לישר את הלבבות לאהבת האמת והשלו'[17] לכבודו יתי'[18] ולכבוד תוה"ק[19] ואה"ק[20] ועה"ק[21].

וכבר העירותי במכתב אחד בתור תשובה על מכתב מר והגאון רח"ע[22] [הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי, רבה של וילנה] שליט"א שראוי שתבוא מצדם איזה הערה נגד ההפקרות של בזוי ת"ח שאחזו בה בעוה"ר[23] חלק מבעלי המחלוקת, ועד כה לא נודע לי אם באו הדברים ליד הדר"ג[24] שי'[25] וכבר כתבו הפוסקים דאפילו כה"ג[26] דעובדא דדוד צ"ל[27] דהוא באופן שיש קצת פשיעה ושגגה אבל באונס גמור מאי אית לן למעבד, רק למיבעי רחמין [לבקש רחמים (ארמית)] מאדון השלו' ב"ה, להכניס רוח חן ותחנונים, ואהבה ואחוה ושלו'[28] ורעות בלב כל שאר עמו, ובלב כל יושבי ציון המקודשת בקדושת אדון עולמים ב"ה עדי עד., והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות, מצפה לתשועת ה' על עם קודשו וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

מכתב זה נמסר ע"י[29] משפחת הגאון רבי יצחק אריאלי זצ"ל[30] שהיה ממקורבי הרב זצ"ל ומראשי הישיבה בישיבת רבינו זצ"ל סנהדרין ז' א' עיין אגרת אקמ.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ג - השנה תרפ"ג (1922/1923)
3. לכ"ק - לכבוד קדושת
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מורי"מ - מורנו רבי י... מ... - שם אדם
6. שלו' - שלום

7. באה"ר - באהבה רבה
8. הק' - הקטן
9. השלו' - השלום
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
12. ת"ח - תלמידי חכמים
13. הי' - היה
14. ובכ"ז - ובכל זאת
15. ניה"ר - ראשי תיבות של שם
16. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
17. והשלו' - והשלום
18. ית' - יתברך
19. תוה"ק - תורתנו הקדושה
20. ואה"ק - וארץ הקודש
21. ועה"ק - ועיר הקודש
22. רח"ע - רבי חיים ע... - שם אדם
23. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
24. הדר"ג - הדרת גאונו
25. שי' - שיחיה
26. כה"ג - כהאי גוונא
27. צ"ל - צריך להיות
28. ושלו' - ושלום
29. ע"י - על ידי
30. זצ"ל - זכר צדיק לברכה